Justitieutskottets betänkande

1981/82:31

om bokföringsbrott m. m. (prop. 1981/82:85 jämte motioner)

Propositionen m. m.

I proposition 1981/82:85 har regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att anta genom propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i bokföringslagen (1976:125),
3. lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69).

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisar utskottet till vad som anförs i det följande under rubriken Utskottet på s. 6.

I samband med propositionen behandlar utskottet den med anledning av propositionen väckta motionen 1981/82:922 av Ingrid Segerström m. fl. (s) samt den under den allmänna motionstiden väckta motionen 1981/82:1578 av Lars Werner m. fl. (vpk) såvitt gäller yrkande 1. Motionsyrkandena redovisas på s. 6.

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse.

1 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 11 kap. 5, 7 och 8 §§, 14 kap. 4 § samt 35 kap. 4 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
11 kap.	
5 §[1]	
Åsidosätter gäldenär uppsåtligen eller av oaktsamhet honom åliggande bokföringsskyldighet på sådant sätt att ställningen och rörelsens gång ej kunna i huvudsak bedömas med ledning av bokföringen, dömes för bokföringsbrott till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.	*Om någon som är bokföringsskyldig enligt bokföringslagen (1976:125) uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att bokföra affärshändelser eller bevara räkenskapsmaterial, lämnar oriktiga uppgifter i bokföringen eller annars åsidosätter bokföringsskyldigheten och om rörelsens förlopp eller ekonomiska resultat eller ställning till följd härav inte kan i huvudsak bedömas med ledning av bokföringen, döms han* för bokföringsbrott till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter. *Är brottet grovt, skall han dömas till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.*
7 §	
Begår den som är i gäldenärs ställe gärning som i detta kapitel *sägs*, skall han dömas såsom *vore* han själv gäldenär.	Begår den som är i gäldenärs ställe *en* gärning som *avses* i detta kapitel, skall han dömas såsom *om han* själv *vore* gäldenär. *Vad som nu har sagts om gäldenär skall i fråga om en sådan gärning som avses i 5 § gälla den bokföringsskyldige.*

Borgenär, som i fall varom förmäles i 4 § tager eller låter åt sig utlova betalning, säkerhet eller annan förmån, dömes för medverkan till brottet endast om han brukar otillbörligt hot eller otillbörligt löfte om förmån eller handlar i hemligt samförstånd med gäldenären.

[1] Senaste lydelse 1976: 56.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 §[2]	
Vårdslöshet mot borgenärer enligt 3 § första stycket må åtalas av åklagare endast om åtal finnes påkallat ur allmän synpunkt.	
Åtal för bokföringsbrott må äga rum endast om gäldenären inom fem år från det brottet förövades kommit i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar.	
14 kap.	
4 §	
Den som förstör, gör obrukbar eller undanskaffar urkund, över vilken han vid tillfället ej äger så förfoga, *dömes*, om åtgärden innebär fara i bevishänseende, för undertryckande av urkund till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.	Den som förstör, gör obrukbar eller undanskaffar urkund, över vilken han vid tillfället ej äger så förfoga, *döms*, om åtgärden innebär fara i bevishänseende *och brottet ej är att anse som bokföringsbrott*, för undertryckande av urkund till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.
Är brottet grovt, *dömes* till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.	Är brottet grovt, *döms* till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.
35 kap.	
4 §[3]	
De i 1 § bestämda tiderna skola räknas från den dag brottet begicks. Förutsättes för ådömande av påföljd att viss verkan av handlingen inträtt, skall tiden räknas från den dag då sådan verkan inträdde.	
I fall, som i 11 kap. 5 § sägs, skall tiden räknas från den dag då beslut om egendomsavträde meddelades eller åtal eljest tidigast kunde ske.	*Om vid bokföringsbrott, som ej är ringa, den bokföringsskyldige inom fem år från brottet har försatts i konkurs, fått eller erbjudit ackord eller inställt sina betalningar, skall tiden räknas från den dag då detta skedde.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

[2] Senaste lydelse 1976:56. Ändringen innebär att andra stycket upphävs.
[3] Senaste lydelse 1975:667.

2 Förslag till

Lag om ändring i bokföringslagen (1976:125)

Härigenom föreskrivs att 22 § bokföringslagen (1976:125) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
22 §[1]	
Allt räkenskapsmaterial skall bevaras i ordnat skick inom landet under minst tio år från utgången av det kalenderår då räkenskapsåret avslutades. Vad nu sagts gäller också avtal och andra handlingar av särskild betydelse för att belysa rörelsens ekonomiska förhållanden.	Allt räkenskapsmaterial skall bevaras i ordnat skick *och på betryggande sätt* inom landet under minst tio år från utgången av det kalenderår då räkenskapsåret avslutades. Vad nu sagts gäller också avtal och andra handlingar av särskild betydelse för att belysa rörelsens ekonomiska förhållanden.

Skyldighet att som räkenskapsmaterial bevara material enligt 10 § första stycket 3 upphör, om registrerade uppgifter på betryggande sätt föres över till vanlig läsbar form eller till film eller annat material med registreringar i mikroskrift som kan läsas med förstoringshjälpmedel.

Om särskilda skäl föreligger, får länsstyrelsen för visst fall tillåta, att räkenskapsmaterial i vanlig läsbar form förstöres före utgången av den i första stycket angivna tiden. Materialet skall därvid under betryggande former mikrofilmas eller kopieras på likvärdigt sätt. Kopiorna skall ordnas så att sökta uppgifter lätt kan återfinnas och läsas samt bevaras under den tid som återstår av den i första stycket angivna tiden.

Tillstånd som avses i tredje stycket medges dock av bankinspektionen eller försäkringsinspektionen när det gäller rörelse som står under respektive myndighets tillsyn.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

3 Förslag till

Lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69)

Härigenom föreskrivs att 10 § skattebrottslagen (1971:69) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 §	
Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet åsidosätter bokföringsskyldighet eller sådan skyldighet att föra och bevara räken-	Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet åsidosätter bokföringsskyldighet eller sådan skyldighet att föra och bevara räken-

[1] Senaste lydelse 1976:991.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
skaper, som *föreskrives* för vissa uppgiftsskyldiga, och därigenom allvarligt försvårar myndighets kontrollverksamhet vid beräkning eller uppbörd av skatt eller avgift *dömes* för försvårande av skattekontroll till böter eller fängelse i högst två år.	skaper, som *föreskrivs* för vissa uppgiftsskyldiga, och därigenom allvarligt försvårar myndighets kontrollverksamhet vid beräkning eller uppbörd av skatt eller avgift *döms* för försvårande av skattekontroll till böter eller fängelse i högst två år *eller, om brottet är grovt, till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.*
I ringa fall *dömes* ej till ansvar enligt första stycket.	I ringa fall *döms* ej till ansvar enligt första stycket.

Ansvar enligt första stycket inträder ej, om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

Motionerna

I motion 1981/82:922 av Ingrid Segerström m. fl. (s) hemställs att riksdagen vid behandlingen av proposition 1981/82:85 antar följande

Förslag till
Lag om ändring i jordbruksbokföringslagen (1979:141)

Härigenom föreskrivs att 18 § jordbruksbokföringslagen (1979:141) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
18 §	
Allt räkenskapsmaterial skall bevaras i ordnat skick inom landet under minst tio år från utgången av det kalenderår då räkenskapsåret avslutades. Vad nu sagts gäller också avtal och andra handlingar av särskild betydelse för att belysa verksamhetens ekonomiska förhållanden.	Allt räkenskapsmaterial skall bevaras i ordnat skick *och på betryggande sätt* inom landet under minst tio år från utgången av det kalenderår då räkenskapsåret avslutades. Vad nu sagts gäller också avtal och andra handlingar av särskild betydelse för att belysa verksamhetens ekonomiska förhållanden.
Skyldighet att ---------- med förstoringshjälpmedel.	
Om särskilda ---------- angivna tiden.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

I motion 1981/82:1578 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås, såvitt nu är i fråga, att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om att införa straffskärpning för bokföringsbrott o. d. (yrkande 1).

Utskottet

Inledning

Som ett led i sin översyn av lagstiftningen mot den organiserade och den ekonomiska brottsligheten lade brottsförebyggande rådet (BRÅ) i december 1980 fram promemorian (PM 1981:1) Bokföringsbrott. I promemorian behandlas frågan om räkenskapsbrottens utformning och straffvärde. Promemorian har remissbehandlats.

De i propositionen framlagda förslagen grundar sig på promemorian och remissyttranden däröver.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändringar i bestämmelserna om bokföringsbrott. Syftet är att mera effektivt än f. n. hindra att bokföringsskyldigheten

åsidosätts. Ändringarna innebär bl. a. att det klarläggs att även en bristfällig förvaring eller vårdslös hantering av räkenskapsmaterial straffbeläggs. Dessutom föreslås att det till skillnad från f. n. skall vara möjligt att väcka åtal för bokföringsbrott oberoende av om den bokföringsskyldige har gått i konkurs eller liknande förhållande har inträffat. Slutligen föreslås att straffet för bokföringsbrott skärps genom att en särskild straffskala för grovt brott införs. En motsvarande straffskala föreslås även för brottet försvårande av skattekontroll. Samtidigt föreslås att bokföringslagens regler om bevarande av räkenskapsmaterial kompletteras med en föreskrift om att materialet skall bevaras på ett betryggande sätt.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1982.

Överväganden

Föreskrifter om bokföring finns i bokföringslagen (1976:125). Den som är bokföringsskyldig enligt den lagen åligger det bl. a. att kronologiskt och systematiskt löpande bokföra affärshändelser samt i samband härmed se till att det finns verifikationer till alla bokföringsposter. Den bokföringsskyldige skall vidare arkivera verifikationer, bokföringsböcker och annat räkenskapsmaterial. Allt räkenskapsmaterial skall bevaras i ordnat skick under minst tio år.

Bokföringslagen innehåller inte någon straffbestämmelse. Lagens föreskrifter är i stället sanktionerade främst genom bestämmelserna om bokföringsbrott i 11 kap. 5 § brottsbalken (BrB) och om försvårande av skattekontroll i 10 § skattebrottslagen (1971:69).

För bokföringsbrott kan enligt vad som f. n. gäller den gäldenär dömas som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter sin bokföringsskyldighet på ett sådant sätt att ställningen och rörelsens gång inte i huvudsak kan bedömas med ledning av bokföringen. Åtal för bokföringsbrott får f. n. äga rum endast om gäldenären inom fem år från det att brottet begicks har försatts i konkurs eller liknande förhållande har inträtt.

Brottet försvårande av skattekontroll innebär att någon uppsåtligen eller av grov oaktsamhet åsidosätter bokföringsskyldighet eller sådan skyldighet att föra och bevara räkenskaper, som föreskrivs för vissa uppgiftsskyldiga, och därigenom försvårar myndighets kontrollverksamhet vid beräkning eller uppbörd av skatt eller avgift. Bestämmelsen tillämpas inte om straff kan ådömas enligt BrB.

Vissa andra bestämmelser i BrB kan ibland bli tillämpliga på gärningar som har samband med bokföring. Den som t. ex. framställer falska verifikationer för bokföringen kan göra sig skyldig till urkundsförfalskning (14 kap. 1 §). Att uppsåtligen förstöra räkenskapsmaterial kan föranleda ansvar för undertryckande av urkund (14 kap. 4 §).

Bokföringsskyldigheten och de straffbestämmelser som anknyter till denna fyller flera olika funktioner. Ett syfte är att bereda skydd åt den bokföringsskyldiges fordringsägare, däribland det allmänna som skattebor-genär. Skyldigheten att föra räkenskaper medför vidare att den bokförings-skyldige själv får bättre möjligheter till överblick och kontroll över rörelsens gång och den ekonomiska ställningen. Viktigt är också att de anställda får riktig kunskap om företagen och deras verksamhet, och en sådan information måste bygga på bl. a. ekonomiska fakta som hämtas ur en ordnad bokföring.

Efter det sagda vill utskottet slå fast att det således från skilda utgångspunkter är av stor betydelse att bokföringsplikten fullgörs på ett korrekt sätt. Samtidigt tycks det enligt vad som påpekas i propositionen stå klart att det har blivit allt vanligare att bokföringsskyldighet åsidosätts eller att räkenskapsmaterial, när kontroll skall ske, påstås helt eller delvis ha förkommit på ett eller annat sätt. Utskottet ser allvarligt på denna utveckling som vållar problem inte minst för de brottsbekämpande myndigheterna.

Om det skall bli möjligt att tillräckligt effektivt angripa dessa problem måste de av statsmakterna genomförda resursförstärkningarna för att bekämpa den ekonomiska brottsligheten stödjas av lagstiftningsåtgärder. Utskottet har i annat sammanhang framhållit att reglerna om gäldenärsbrott, dit bokföringsbrott hör, utgör en väsentlig del av det straffrättsliga reaktionssystemet mot den ekonomiska brottsligheten (se JuU 1980/81:21 s. 84). Utskottet delar departementschefens uppfattning att det är särskilt viktigt att man från samhällets sida också lagstiftningsvägen markerar vikten av att bokföringsplikten fullgörs och försöker motverka en utveckling som innebär att bokföringsskyldiga förstör eller undanhåller bokföringsmateri-al.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet det värdefullt att bestämmelsen i BrB om bokföringsbrott föreslås bli förtydligad på ett sådant sätt att också en bristfällig förvaring eller vårdslös hantering av räkenskaps-material, som det föreligger skyldighet att bevara, klart straffbeläggs. Utskottet finner det följdriktigt att bokföringslagens regler om bevarande av räkenskapsmaterial, såsom föreslås i propositionen, kompletteras med en föreskrift om att materialet skall bevaras på ett betryggande sätt. Utskottet godtar alltså de nu nämnda förslagen.

De i propositionen föreslagna ändringarna rörande bokföringsbrott innebär vidare att den nuvarande förutsättningen för åtal skall slopas så att konkurs eller liknande förhållande således inte längre skall utgöra villkor för åtals väckande. Förslaget innebär vidare att bestämmelsen om bokförings-brott skall gälla var och en som är bokföringsskyldig och alltså inte, såsom f. n., endast gäldenärer. Enligt utskottets mening innebär förslagen i denna del en välbefogad skärpning av synen på bokföringsbrottet från samhällets sida och en markering av vikten av att bokföringsplikten alltid måste fullgöras på ett godtagbart sätt. Utskottet godtar förslagen. Detsamma gäller

det därtill anknytande förslaget om ändring i reglerna för preskriptionstidens beräkning.

Även när det gäller straffet för bokföringsbrott föreslås i propositionen en skärpning. F. n. är straffet för bokföringsbrott fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, böter. Förslaget i propositionen innebär att det skall införas en särskild straffskala för grovt brott. Straffet föreslås bli lägst sex månader och högst fyra år. En motsvarande straffskala föreslås också för brottet försvårande av skattekontroll.

I motion 1578 efterlyses straffskärpningar för bokföringsbrott o. d. Enligt motionärerna bör bokföringsbrott och likartad brottslighet regelmässigt förskylla ett kortare fängelsestraff och inte såsom f. n. böter.

Såsom anförts tidigare är det viktiga samhällsintressen som bär upp bokföringsplikten. Räkenskapsbrott utgör många gånger ett led i eller en förutsättning för sådana kvalificerade förfaranden som kan hänföras till ekonomisk brottslighet. En sådan omständighet, om den präglats av förslagenhet och planering, bör många gånger kunna leda till att brottet bör anses vara grovt. Enligt utskottets mening bör det bl. a. av detta skäl finnas möjligheter att utdöma kännbara påföljder vid allvarliga bokföringsbrott. Utskottet ställer sig med det sagda bakom de förslag till straffskärpningar som läggs fram i propositionen och avstyrker därmed kravet i motion 1578 om ytterligare skärpningar av straffskalorna för de aktuella brotten.

De förslag som i övrigt läggs fram i propositionen och som inte berörts i det föregående lämnar utskottet utan erinran.

Som framgår av det tidigare anförda föreslås i propositionen att bokföringslagen ändras så att däri uttryckligen anges att allt räkenskapsmaterial skall bevaras inte bara i ordnat skick, utan också på betryggande sätt. I motion 922 begärs att en motsvarande ändring görs i jordbruksbokföringslagen (1979:141).

Här skall till att börja med erinras om att enskilda personer och dödsbon som äger eller brukar jordbruksfastighet är undantagna från bokföringslagens föreskrifter. Skyldigheten för dem att föra räkenskaper regleras i jordbruksbokföringslagen.

Föreskrifterna i jordbruksbokföringslagen överensstämmer i stor utsträckning med dem som finns i bokföringslagen. Sålunda åligger det den som är skyldig att föra räkenskaper enligt jordbruksbokföringslagen att löpande bokföra uppkomna affärshändelser samt i samband härmed se till att det finns verifikationer till alla bokföringsposter. Redovisningsskyldigheten innefattar vidare, i likhet med vad som gäller enligt bokföringslagen, att arkivera verifikationer, bokföringsböcker och annat räkenskapsmaterial. Allt räkenskapsmaterial skall bevaras i ordnat skick under minst tio år. Också på denna punkt överensstämmer föreskrifterna med bokföringslagens.

Jordbruksbokföringslagen innehåller – i likhet med bokföringslagen – inte

någon straffbestämmelse, utan lagens föreskrifter sanktioneras genom andra bestämmelser. Det är framför allt straffbestämmelsen i 10 § skattebrottslagen om försvårande av skattekontroll som är tillämplig på försummelser mot jordbruksbokföringslagens föreskrifter. Även ansvar för urkundsförfalskning eller undertryckande av urkund kan komma i fråga för den som är underkastad jordbruksbokföringslagens föreskrifter. Däremot är bestämmelsen om ansvar för bokföringsbrott här inte tillämplig.

Såsom har anförts i det föregående godtar utskottet det i propositionen föreslagna tillägget till bokföringslagen om att räkenskapsmaterial skall bevaras på ett betryggande sätt. Att detta tillägg görs hänger samman med ändringen i bestämmelsen om bokföringsbrott. Även om den i motionen föreslagna ändringen i jordbruksbokföringslagen från straffrättsliga utgångspunkter inte skulle ha samma betydelse som ändringen i bokföringslagen anser utskottet att det ändå finns skäl att ge jordbruksbokföringslagen samma utformning som bokföringslagen i det hänseende som här är aktuellt.

Enligt utskottets mening är nämligen intresset av att bokföringsmaterial inte förvaras på ett sådant sätt att det riskerar att förkomma genom försumlighet lika starkt vare sig den redovisningsskyldige har att tillämpa bokföringslagen eller jordbruksbokföringslagen. De båda lagarna överensstämmer också i stor utsträckning med varandra när det gäller bl. a. redovisningsskyldighetens innehåll och skyldigheten att bevara räkenskapsmaterial.

Den i motionen föreslagna ändringen i jordbruksbokföringslagen är inte bara motiverad av lagtekniska skäl utan torde också enligt utskottets mening tjäna syftet att förtydliga bestämmelsen. Ett sådant förtydligande vidgar inte det straffrättsliga ansvaret för den räkenskapsskyldige, men torde likväl vara ägnat att motverka att räkenskapsmaterial förkommer genom vårdslöshet i fråga om förvaring o. d.

Utskottet anser mot bakgrund av det sagda att yrkandet i motion 922 bör vinna riksdagens bifall.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen antar det genom proposition 1981/82:85 framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken,
2. att riksdagen antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i bokföringslagen (1976:125),
3. att riksdagen antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69),

4. beträffande *straffskärpning för bokföringsbrott*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:1578 i denna del (yrkande 1), i den mån den inte kan anses tillgodosedd genom vad utskottet hemställt ovan under moment 1,
5. att riksdagen antar det i motion 1981/82:922 framlagda förslaget till lag om ändring i jordbruksbokföringslagen (1979:141).

Stockholm den 23 februari 1982

På justitieutskottets vägnar
BERTIL LIDGARD

Närvarande: Bertil Lidgard (m), Lisa Mattson (s), Åke Polstam (c), Eric Jönsson (s), Hans Petersson i Röstånga (fp), Arne Nygren (s), Lilly Bergander (s), Gunilla André (c), Göte Jonsson (m), Helge Klöver (s), Ella Johnsson (c), Karl-Gustaf Mathsson (s), Bonnie Bernström (fp), Ulla-Britt Åbark (s) och Bengt Nylund (m).

GOTAB 70565 Stockholm 1982